2012

ГАЛИЕВА Р.М., САБИРОВА Л.Р.

ЯЗМА ФӘННИ ЭШЛӘР: ЖУРНАЛИСТИКА БҮЛЕГЕНДӘ УКУЧЫ СТУДЕНТЛАР ӨЧЕН МЕТОДИК КУЛЛАНМА

Укыту-методик кулланма

Казан (Идел буе) федераль университеты

УДК 070

Казан (Идел буе) федераль университеты журналистика һәм социология факультетының укыту-методик комиссиясе (беркетмә № 3, 19.03.2011)

һәм татар журналистикасы кафедрасы (беркетмә №6, 6.03.2011) утырышларының карары нигезендә басыла

Фәнни редактор:
филология фәннәре докторы, профессор **В.З. Гарифуллин**

Рецензентлар:
филология фәннәре кандидаты, доцент **Р.Л. Зәйни**
филология фәннәре кандидаты, **А.Ф. Галиәхмәтова**

Галиева Р.М., Сабирова Л.Р.

Язма фәнни эшләр: журналистика бүлегендә укучы студентлар өчен методик кулланма. Казан: Казан ун-ты нђшр, 2012. 51 б.

Укыту-методик кулланмада журналистика бүлегендә язма фәнни эшләр язуның үзенчәлекләре, баскычлары, төрләре, курс һәм диплом эшенђ куела торган таләпләр, кагыйдәләр бирелә, темалар тәкъдим ителә.

Укыту-методик кулланма югары уку йортларының “Журналистика” белгечлеге буенча белем алучы студентларга юллана.

КЕРЕШ

Фәнни язма эш (гыйльми мәкалә, фәнни доклад, контроль эш, реферат, курс һәм чыгарылыш квалификация (диплом) эше керә) – студентның эрудициясен, шәхси сәләтен күрсәтә торган катлаулы фәнни иҗат нәтиҗәсе. Журналистика бүлеге студентлары ике төрдәге фәнни хезмәт башкара ала:

1.Нәзари (теоретик);

2. Нәзари-иҗади.

Нәзари фәнни эштә студент журналистика теориясе, тарихы, матбугат типлары, жанрлар, мәгълүмат чараларының төрләре, радио, телевидение һәм электрон басмаларның актуаль проблемаларын соңгы фәнни-тикшеренү нәтиҗәләренә таянып анализлый. Шулай ук бүгенге социаль-икътисадый шартларда дөньякүләм һәм халыкара журналистиканың үсеш тенденцияләре тикшерелә.

Нәзари-иҗади эшнең үзенчәлеге шунда: тикшеренү объекты итеп авторның үз иҗаты алына. Әйтик, нинди дә булса темага бәйле язмалар циклы, бер үк жанрдагы әсәрләр. Иҗади фәнни эш автордан массакүләм мәгълүмат чараларында (алга таба – ММЧ) бәян ителгән хезмәтләре булу белән беррәттән төпле тематик белем, фәнни эзләнүләр таләп итә. Әлбәттә, студент үзен төп иҗатчы буларак тәкъдим итүе мактауга лаек, әмма бу эш җиңел дип уйлаучылар ялгыша. Ул үз иҗатын мәгълүмат чараларының гомуми эшчәнлеге яссылыгында анализларга һәм үрнәк булырдай, тәҗрибәле журналистлар иҗаты белән чагыштырырга тиеш.

Курс һәм диплом эше мөстәкыйль языла. Ул студенттан киеренке хезмәт, тикшерү осталыгы һәм хатасыз башкарылуны, әдәбият һәм чыганаклар исемлеген соңгы елларда кабул ителгән дәүләт стандарты кагыйдәләренә тулысынча туры китерелүне таләп итә. Шул җәһәттән, әлеге укыту-методик кулланма фәнни эшне ничек сайларга, ничек төзергә, чыганаклар, астөшермәләр белән эш итәргә ярдәм итәчәк.

Журналистика бүлегендә студентлар **контроль эш** һәм **реферат** язалар. Аларның үзенчәлеге шунда: гадәттә бу төр эшләр уку семестры барышында башкарыла. Зачет яисә имтихан алдыннан бәяләнә.

Контроль эш укытучы тарафыннан әзерләнә, ул төрле формада булырга мөмкин. Мәсәлән, әдәби-публицистик жанрлар (сатира) курсын үзләштерүче студентлар мәзәк, сатирик характеристика һәм фельетон язу буенча контроль эшләр башкаралар. Соңгы вакытта тест рәвешендә тәкъдим ителгән контроль эш төрләре гамәлгә керә башлады.

Реферат – татар журналистикасы кафедрасында иҗадыйлыкны таләп итә торган фәнни эш төре. Ул язмача башкарыла. Фәнни хезмәткә куелган

таләпләр, бурыч-максатлар, теманың актуальлеге ачыклана. Мәсәлән, “Журналист осталыгы” курсыннан реферат язарга тәкъдим ителде ди. Студент “Шәһри Казан”ның баш мөхәррире, журналист Мансур Мортазин иҗатын өйрәнергә теләк белдерә. Рефератның герое турында язганчы, ул аның язмаларын өйрәнергә, бер үк вакытта “Журналист осталыгы”, “Журналист эшчәнлеге нигезләре” кебек дәреслекләр белән танышырга тиеш була. Аннан соң ул тикшерү объекты белән очрашып сөйләшә ала. Мондый төр нәзари-иҗади рефератлардан тыш, журналистика тарихы һәм вакытлы матбугаттагы жанрларның төрләре һәм төзелеш үзенчәлекләре буенча нәзари (теоретик) рефератлар да язылырга мөмкин.

ФӘННИ ЭШНЕҢ БАСКЫЧЛАРЫ

Язма фәнни эш *тема сайлаудан* башлана. Аны кафедра, фәнни җитәкче яисә студент үзе тәкъдим итәргә мөмкин. Курс эшләре буенча темалар уку елы башында кафедра утырышында раслана. Чыгарылыш квалификация эше темалары исә алданрак, ягъни узып баручы уку елының азагында раслана. Моның өчен булачак дипломчы, сайларга теләгән теманың исемен һәм фәнни җитәкчесен күрсәтеп, кафедра мөдире исеменә гариза яза.

Тема, беренче чиратта, студентның үзендә кызыксыну уятырга тиеш. Аның ялгыш сайлануы фәнни эшнең дәвамлылыгын һәм нәтиҗәлеген киметә. Шуңа күрә беренче курстан ук диплом эше дәрәҗәсенә җиткерерлек курс эше темасын сайларга кирәк.

Икенче баскыч – китапханәдә, архивта эшләү, ягъни *материал туплау*. Тема расланганнан соң, эшнең хронологик кысалары билгеләнә, тикшеренү объекты тәгаенләнә. Фәнни җитәкче сайланган темага кагылышлы әдәбият исемлеген тәкъдим итә. Китапханәдә эшләү барышында студент тематик каталоглардан да файдалана ала, ягъни үзе өйрәнә торган темага кагылышлы барлык фәнни әдәбиятны карап чыга, шулар арасыннан үзенә аеруча кирәклесен сайлый. Иң мөһиме, авторның фамилиясен һәм инициалларын, баш исемен, басылып чыккан елын, шәһәрен, нәшриятен, китапның бит санын дөрес итеп күрсәтергә кирәк. ГОСТ (дәүләт стандартлары) таләпләренә нигезләнеп, фәнни эшнең чыганаклары һәм әдәбият исемлеге тутырыла. Архив документларының саклану урынын, нинди сан астында, кайсы бүлектә урнаштырылуын ачыклау мөһим.

Тикшерү объекты итеп газета-журналларда басылган язмалар, радио һәм телевидение тапшырулары сайлана. Әлбәттә, аерым бер курс эшендә күп еллар дәвамында басылган яисә эфирдан яңгыраган материалларны колачлау мөмкин түгел. Димәк, тикшеренү өчен сайланган текстлар вакыты чикләнгән хронологик тәртиптә алына. Материалны темада күтәрелгән проблема яссылыгында өйрәнергә кирәк, фактларның тирәнтен анализы таләп ителә. Темага ярашлы берничә китаптан тыш, шулай ук әлеге мәсьәләгә кагылышлы фәнни мәкаләләргә дә мөрәҗәгать итәргә мөмкин. Автор фикере сылтама (цитата) рәвешендә куштырнаклар эчендә бирелә. Студентның максаты – проблемаларны күрсәтү генә түгел, үз карашын билгеләү, журналист эшчәнлегенә бәя бирү, проблеманы ачуда аның үзенчәлеген табу, аңлау, анализлау. Кимчелекле яклары булса, сәбәпләрен ачыклау, дәлилләү, төзәтү юлларын күрсәтү.

Өченче баскыч – *план төзү*. Аны, һичшиксез, фәнни җитәкче белән бергәләп камилләштерергә кирәк. Язма фәнни эш, гадәттә, өч зур кисәктән тора: кереш, аерым бүлекләр, йомгак.

Дүртенче баскыч – *фәнни эшне башкару*. Бу этапта студент үз алдына куелган максат һәм бурычлар белән бәйле рәвештә өйрәнелә торган объектны анализлый, классификация үткәрә, нәтиҗәләр ясый.

Бишенче баскыч – *эшне яклау*. Фәнни эшнең караламасын студент башта җитәкчесеннән тикшертә, төзәтмәләрне исәпкә ала. Шуннан соң титул битенә үзе кул куя, җитәкченең имзасын (диплом эшенә – кафедра мөдиренең дә имзасын) ала һәм рецензентка тапшыра. Курс эшенә рецензияне авторның төркемдәше, курсташы яза ала, ә диплом эшенә кафедра тарафыннан билгеләнгән оппонент бәя бирә[1].

ФӘННИ ЭШНЕҢ ТӨЗЕЛЕШЕ

Фәнни эшнең төзелеше кереш, бүлекләр, йомгак, кулланылган фәнни әдәбият, чыганаклар һәм кушымтадан тора. Тема сайлаганнан соң, эчтәлек планы әзерләнә.

Кереш өлешендә теманың ни өчен сайлануы, аның актуальлеге, фән өчен кирәклеге нигезләнә, хезмәтнең максат-бурычлары билгеләнә, тикшеренүнең методологиясе, анализ методлары ачыклана, фәнни эшнең гамәли әһәмияте дәлилләп бирелә, файдаланылган нәзари әдәбиятка күзәтү ясала, чыганаклар даирәсе тәгаенләнә, эшнең төзелешенә кыскача күзәтү ясала[2].

Көндезге бүлекнең 5 курс (1362 нче төркем) студенты А.Р.Хәбибуллинаның чыгарылыш квалификация эшенең кереш өлешен үрнәк итеп китерәбез:

КЕРЕШ

Актуальлек. “Татмедиа” агентлыгы мәгълүматлары буенча, басма матбугаттагы барлык язмаларның 30-35 процентын мәдәни тормыш турындагы язмалар алып тора[3]. Укучы тарафыннан сорау булгач, редакторлар да мәдәният темасына урынны кызганмый. Теге яисә бу формада мәдәният-сәнгать өлкәсендә булган яңалыкларны, проблемалы язмаларны башлап

---

[1] Журналистика бүлегендә язма фәнни эшләр. Дәүләт имтиханы: методик кулланма / төзүче В.З. Гарифуллин. Казан: КДУ, 2007. Б.4.

[2] Шунда ук.

[3] Мәгълүмати хат. “Татмедиа” агентлыгы. 2010. 23 март.

язучы журналистлар да, танылган каләм әһелләре дә читт итми. Мәдәният темасына иҗат ителгән язмалар шуңа күрә бик төрле. Күләм ягыннан да (кыска хроника-хәбәрләрдән башлап, зур аналитик мәкаләләр, күзәтүләргә кадәр), сыйфат ягыннан да төрлесен табып була. Арада “җиңел” интервьюлар да, теманы аңлап, бөтен шартына туры китереп язылган рецензияләр дә, проблеманы өйрәнеп, анализлап, чыгу юлларын күрсәтеп язган проблемалы мәкаләләр дә бар. Шул ук вакытта татар мәдәни журналистикасы өлкәсендә проблемалар да юк түгел. Беренчедән, тәҗрибәле, белемле кадрлар аз. Икенчедән, эстрадага игътибар күбрәк. Нәтиҗәдә, бер гасырдан күбрәк тарихы булган татар мәдәни журналистикасы бүген шактый катлаулы чор кичерә.

Әлеге гаять кызыклы теманы алуыбыз юкка түгел, чөнки театр (сүз милли театр турында гына түгел, ә гомумән театр сәнгате турында бара) бүген зур үзгәрешләр кичерә. Берәүләр бу үзгәрешләрне кабат яңарыш, үсеш, дип бәяли. Аларның дәлилләре дә бар – замана үзгәрә, таләпләр арта, шул ук вакытта техник казанышлардан файдалану мөмкинлеге дә киңәя, шуңа да театр бүген яңа, заманча формалар эзли, үсә. Шул ук вакытта, тамашачының альтернатив вариантлары күбрәк. Шуңа да театр замана артыннан чаба, тамырлары белән элемтәләрне югалта. Нәтиҗәдә, тамашачының да игътибары кими, дигән фикердә булучылар да бар. Бу шартларда мәдәни журналистикада профессиональ кадрлар булу мөһим. Сәнгать темасына язучы журналистлар күп булса да, сыйфатлы театр рецензиясе язардайлары бармак белән генә санарлык. Аларның да күбесе – журналистлар түгел, ә театр белгечләре, тәнкыйтьчеләр. Шуңа да XX гасыр башындагы тәҗрибәне өйрәнү, Г.Тукай, Ф.Әмирхан, Г.Камал, Г.Кәрәм кебек каләм осталарының эш алымнарына мөрәҗәгать итү, әлеге белемнәрне системага салу бүген бик **актуаль.** Аннан, театр рецензиясен гадәттә жанр төре буларак аерып әйтмиләр. Рецензия дигәндә әдәби әсәргә язылган рецензия күз алдында тотыла. Бу хатаны төзәтергә, театр рецензиясенең дә жанр төре буларак яшәргә хокуклы икәнен расларга тырыштык.

Проблеманың өйрәнелү дәрәҗәсе. XX гасыр башындагы газета-журналлар бүгенгә шактый өйрәнелгән. Бу темага фәнни эшләр еш эшләнә. Театр тарихын өйрәнүче галимнәр дә театр рецензияләренә еш мөрәҗәгать итәләр. Мисал өчен, Р.Солтанова, А.Габәши, Д.Гыйммранова, И.Илялова кебек театр белгечләре театр темасына XX гасыр башында язылган язмаларны өйрәнгәннәр. Әмма бу эшләрдә театр рецензиясе журналистик жанр төре буларак тикшерелмәде, бәяләнмәде.

Филологлар тарафыннан да театр рецензиясенә игътибар юк, дип әйтеп булмый. Театрга багышланган эшләр соңгы елда Казан (Идел буе) федераль

университетының журналистика һәм социология факультетында да эшләнде. 2010 елда бу темага бер фәнни эш башкарылган иде (җит. Сөнгатов Г.М.), быел исә Алсу Сибгатуллина "Сәхнә" журналындагы театр рецензияләрен сөйләм объекты буларак өйрәнә (җит. Низамов И.М.). Әмма алар театр турында язылган язмаларны жанр төре буларак карамыйлар. Безнең диплом **эшенең фәнни яңалыгы** нәкъ менә шунда чагыла.

Тикшеренү **объекты** – XX гасыр башында иҗат ителгән театр рецензияләре; тикшеренү **предметы** – Г.Камал, Г.Тукай, Ф.Әмирхан, Г.Кәрәм иҗатындагы театр рецензиянең үзенчәлекләре.

Фәнни эшебезнең **максаты**: XX йөз башында танылган авторлар Г.Кәрәм, Г.Тукай, Г.Камал, Ф.Әмирхан тарафыннан иҗат ителгән театр рецензияләренең жанр төре буларак формалашу һәм үсеш закончалыкларын билгеләргә.

Максатка ирешү өчен түбәндәге **бурычлар** куелды:

1. XX гасыр башы танылган журналистларының театр рецензияләрен системалаштырып өйрәнергә;
2. Театр рецензиясенең жанр төре буларак этапларын билгеләргә, жанр төре буларак, театр рецензиясенең формалашу, үсеш закончалыкларын ачыкларга;
3. Театр рецензиясенең бүгенге журналистикага йогынтысы һәм урынын билгеләргә.

Дипломның **фәнни-методологик нигезен** театр рецензиясен өйрәнүгә багышланган китаплар тәшкил итте. Алар арасында А.Салихова (Габәши)нең "Фигура Г.Карама в татарской дореволюционной театральной критике" хезмәтләрен методологик нигез буларак алдык. Журналистикага кагылышлы китаплар арасыннан методологик нигез буларак В.Гарифуллинның "Вакытлы матбугатта жанрлар" һәм А.Тертычныйның "Аналитическая журналистика: познавательно-психологический подход" китапларын сайладык.

Хезмәтне язган вакытта без чагыштырма анализ, синтез алымы кебек фәнни **метод**лардан файдаландык.

Диплом эшен язганда төп **чыганак** буларак "Казан мөхбире", "Йолдыз", "Кояш", "Вакыт" газеталарының, "Аң" журналының 1906-1916 елларда чыккан саннары кулланылды.

Фәнни эшнең **гамәли әһәмияте:** тел-сурәтләү чараларын анализлаган язмалар башлап язучы журналистлар өчен үрнәк булып тора ала.

Диплом эчтәлек, кереш, 3 бүлек, йомгак, әдәбият, чыганаклар һәм кушымтадан тора.

Фәнни язма эш үзе аерым бүлекләр, бүлекчә һәм параграфлардан торырга мөмкин. Бүлек һәм бүлекчә исемнәре фәнни хезмәтнең исеме белән тәңгәл килергә тиеш түгел. Һәр бүлек азагында кыскача нәтиҗә ясап барыла.

Йомгак өлешендә фәнни тикшерүгә нәтиҗә ясала, тикшергән проблемага бәйле рәвештә студентның үз тәкъдимнәре дә урын алырга мөмкин.

ФӘННИ ЭШНЕҢ ФОРМАСЫ

Фәнни эш компьютерда Times New Roman гарнитурындагы шрифт белән 14 кегль үлчәмендә, 1,5 интервал белән җыела, А4 форматындагы кәгазьнең бер ягына бастырыла. Битнең сул ягында 30 мм, уң ягында 10 мм, өстә 15 мм, аста 20 мм буш урын калдырыла. Курс эшенең күләме 25-35 бит, чыгарылыш квалификация эшенең 65-75 бит.

Бит саны титул бите һәм “Эчтәлек”тән соң гадәттә 3 нче биттән башлана. Бүлек яисә параграф исемнәрен төп текстан өстән, астан ике юл һәм калын шрифт белән аерырга кирәк. Һәр бүлекне яңа биттән башларга кирәк. Бүлек, бүлекчә, параграф һ.б. исеменнән соң нокта куелмый[4].

Беренче бит – фәнни язма эшнең титул бите һәм анда югары уку йортының исеме, кафедра исеме, тема, эшне язучының исем-фамилиясе, фәнни җитәкченең гыйльми дәрәҗәсе, вазыйфасы, фамилиясе һәм инициаллары, шәһәр исеме, язылган ел күрсәтелә **(кара: 1 нче кушымта).**

Икенче биттә – эчтәлек. Ул аерым бүлекләрнең, параграфларның билгеле бер тәртиптә килүен, аларның кайсы битләрдә урнашуын күрсәтә **(кара: 2нче кушымта).**

Әдәбият фәнни хезмәтнең йомгак өлешендә бирелә һәм ул түбәндәге таләпләргә буйсынырга тиеш: башта сайлаган теманы анализлау өчен кулланылган әдәбият исемлеге языла, аннары газета-журналлар, ә иң соңыннан телерадиотапшырулар күрсәтелә. Бу исемлектән соң фәнни эштә алынган мисаллар яисә күзәтелгән чыганаклар исемлеге бирелә.

ИСКӘРМӘЛӘР ҺӘМ БИБЛИОГРАФИЯ АППАРАТЫ

Исемлекләр ике төрле тәртиптә төзелә:

1) алфавит тәртибендә;

2) хронологик тәртиптә.

Кулланылган әдәбият исемлеген дөрес итеп төзү өчен, китапханәдә эшләгәндә, китап турында мөмкин кадәр тулырак мәгълүмат күчереп алу кирәк. Мәсәлән, һәр китапның форзац өлешендә китапны бастыручы,

---

[4] Журналистика бүлегендә язма фәнни эшләр. Күрсәтелгән хезмәт. Б.5.

ничәнче елда нәшер ителгәне, бите хакында мәгълүмат була. Фәнни эшне башкаручы үзе өчен кечкенә генә каталог та әзерли ала. Чөнки фән өлкәсендә эшләүчеләр кулланылган әдәбиятны шул рәвешле саклый.

Китапның чыгарылыш мәгълүматларыннан тыш, кулланырга теләгән цитатаның кайсы битләрдә булуын да язып кую кирәк. Бу эшләрне фәнни эшкә әзерлек барышында махсус дәфтәргә теркәп бару да яхшы булыр иде. Ә инде фәнни эшне яза башлаганда теге яки бу авторның әйткән фикерләрен исбатларга яки кире кагарга мөмкин, шул чакта сезгә махсус дәфтәрегез ярдәмгә киләчәк тә инде.

Әдәбият

(ГОСТ Р 7.0.5. – 2008)

Әдәбият исемлегендә **авторы бер кеше булганда** китап турындагы мәгълүматларны болай итеп күрсәтергә кирәк:

Гарифуллин В.З. Каләм көче (Татар журналистларының текст төзү осталыгы). Казан: Казан ун-ты нәшр., 2010. 160 б.

Тертычный А.А. Аналитическая журналистика: учеб. пособие для студентов вузов. М.: Аспект Пресс, 2010. 352 с.

Ике автор китабын кулланганда:

Лазутина Г.В., Распопова С.С. Жанры журналистского творчества: учеб. пособие для вузов. М.: Аспект Пресс, 2011. 320 с.

Авторлар өчәү булган очракта:

Орлов А.Б., Латыпов Л.Д., Творогов И.И. Психологические основы воспитания. М.: Изд-во Моск. ун-та, 2000. 80 с.

Дүрт һәм аннан да күбрәк автор катнашындагы китап хакында мәгълүмат болай языла:

История России / Быков В.Н. [и др.]. СПб.: Деан, 2002. 30 с.

Җыентыклар

Татар журналистикасы XXI гасырда. Үсеш юллары: фәнни-гамәли конференция материаллары, 11 февр., 2011 ел. Казан: Казан. ун-ты, 2011. 214 б.

Җыентык эчендәге язма

Беломоина Н.А. Милли журналистиканың торышы // Татар журналистикасы XXI гасырда. Үсеш юллары: фәнни-гамәли конференция материаллары, Казан: Казан. ун-ты, 2011. С. 6-10.

Күп томлы басмалар

Гегель Г.В. Соч. М., 1939. Т.4. С. 32.

Журналда басылган мәкалә

Тагиров И. Мирсаид Султан-Галиев: “Признания” // Гасырлар авазы. Эхо веков. 2011. №3/4. Б. 57-68.

Диссертацияләр

Сабирова Л.Р. Речевые особенности жанра интервью на татарском языке (на материале современных СМИ): дис. … канд. филол. наук. Казань, 2010. 221 с.

Диссертациянең авторефераты

Сабирова Л.Р. Речевые особенности жанра интервью на татарском языке (на материале современных СМИ): автореф. дис. ... канд. фил. наук. Казан, 2009. 23 с.

Рәсми материал

Конституция Российской Федерации: офиц. текст. М.: Маркетинг, 2001. 39 с.

Конференция материаллары

Татар журналистикасы XXI гасырда. Үсеш юллары: фәнни-гамәли конференция материаллары, 11 февр., 2011 ел. Казан: Казан. ун-ты, 2011. 214 б.

Газетадан мәкалә

Муллаянова Р. Сугыш санарга өйрәтте // Ватаным Татарстан. 2012. 9 март.

Кышкы интервью // Ватаным Татарстан. 2011. 11 февр.

Интернеттан алынган язмалар

Официальные периодические издания: электронный путеводитель / Рос. нац. б-ка, Центр правовой информации [СПб], 2005-2007. URL: http://www.nlr.ru/lawcenter/izd/index.html (дата обращения: 18.01.2007).

Телевизион тапшыру

Халкым минем. “Яңа гасыр” телерадиокомпаниясе. 2012. 2 апр. 19 сәг. 15 мин.

Телевизион реклама

Болгар радиосы рекламасы. “Яңа гасыр” телерадиокомпаниясе. 2012. 29 март. 18 сәг. 18 мин.

Радиотапшыру

Тел күрке сүз. ТДТРК. 2002. 7-15 апр. 12 сәг. 15 мин.

Китаплар турында мәгълүмат биргәндә Мәскәү һәм Санкт-Петербург шәһәрләренең атамалары кыскартып бирелә.

М., С-Пб.

Татарча хезмәтләрдә Казан шәһәре атамасы да кыскартыла.

К.

Массакүләм-мәгълүмат чараларының хронологиясен биргәндә, ай исемнәрен кыскартып бирү кирәк:

гыйнвар – гыйнв.,
февраль – февр.,
март (кыскартылмый),
апрель – апр.,
май (кыскартылмый),
июнь (кыскартылмый),
июль (кыскартылмый),
август – авг.,
сентябрь – сент.,
октябрь - окт.,
ноябрь (кыскартылмый),
декабрь – дек.

Чыганаклар

Чыганакларны күрсәткәндә шул ук принциплар саклана. Әйтик, газета язмасы фәнни әдәбият буларак файдаланылса да, чыганак буларак кулланылса да, библиографиядә болай күрсәтелә:

Бәйрәмова Ф. Кыпчак даласында татар каласы // Мәдәни җомга. 2006. 20 гыйнв.

Сылтама һәм астөшермәләр

Курс эшен язу барышында кулланылган цитаталарның чыганагы искәрмә итеп күрсәтелә. Ул өч төрле юл белән башкарыла: астөшермә рәвешендә, текст эчендә һәм текст азагындагы әдәбият исемлегенә сылтама ясау ысулы белән.

Астөшермә

Галиева Р.М. Татарские сатирические журналы начала XX века. Казань. Казан. гос. ун-т, 2010. С. 70-71.

Бер үк материал шул биттә берничә мәртәбә кабатланса, ул очракта исеме тулысынча бер мәртәбә генә языла, ә калган очракта түбәндәгечә куела:

Шунда ук. Б.10.

Текст эче искәрмәсе

Текст эчендә әдәбият исемлегенә, цитаталарга сылтама берничә төрле вариантта язылырга мөмкин. Фәнни эш барышында аның бер төрен генә куллану дөрес.

Ни кызганыч, бу сезонда театрларда югалтулар да шактый булды[5].

Шулай ук чыганак турындагы мәгълүмат китерелгән мисалдан соң бирелә (Шәһри Казан, 2012, 30 март.)

Чыганаклар күп тапкырлар кабатланганда, аны кыскартып бирергә була:

Мәсәлән, “Без “Шәһри Казан” газетасын чыганак буларак кулландык”. (алга таба – Ш.К.)

Бер үк китапка берничә тапкыр мөрәҗәгать иткән очракта искәрмәләр түбәндәгечә күрсәтелә:

Низамов И.М. Күрсәтелгән хезмәт. Б. 25.

Шунда ук. Б. 41.

Текст азагындагы әдәбият исемлегенә сылтама ясаганда, хезмәтнең әдәбият исемлегендәге саны шакмаклы җәяләр эчендә күрсәтелә:

Бу проблема Р.У.Әмирханов [1] тарафыннан җентекле өйрәнелгән.

Фәнни хезмәтнең аерым битләренә искәрмә ясаган очракта түбәндәгечә язалар:

И.М.Низамов аларны газетизм дип билгели [4, б. 66].

Беренче сан әдәбият исемлегендә әлеге китапның ничәнче булып язылганын аңлатса, икенчесе бит санын күрсәтә.

Бер авторның берничә хезмәтенә яисә берничә галим хезмәтенә искәрмә ясалганда, җәяләр эченә нокталы өтер аша әлеге хезмәтләрнең әдәбият исемлегендәге тәртип санын куялар:

Татар журналистикасы фәнендә әлеге проблемага карата шактый хезмәтләр язылган [4; 11; 13].

Архив документлары

Архив документларына библиографик сылтамалар аның кайда урнашканлыгын ачыклый. Документлар архивларда, музейларда һәм китапханәләрдә саклана.

[5] Шәһри Казан. 2012. 30 март.

Документның исеме, эзләү мәгълүматлары, объектның урынына сылтама, саклау берәмлеге күрсәтелә.

Теге яки бу документны эзләгәндә, архив исеме, фонд, опись номеры, эшнең бите языла. Бөтен эзләү элементлары нокталар аша бирелә. Мәсәлән, ОР РНБ. Ф.316. Д.161.Л.1.

РО ИРЛИ. Ф. 568. Оп.1. №196. Л. 18-19 об.

Архив исемнәре кыскартылып та күрсәтелергә мөмкин. Мәсәлән, текстта берничә мәртәбә кабатлаулар булганда:

Арх. РГБ.

Бит асты һәм текст азагында документ хакында мәгълүмат түбәндәгечә бирелә (документ хакындагы мәгълүматлар эзләү мәгълүматларыннан ике кыек сызык белән аерыла):

7 Розанов И.Н. Как создавалась библиотека Исторического музея: докл. на заседании Ученого совета Гос. публ. ист. б-ки РСФСР 30 июня 1939 г. // ГАРФ. Ф. А-513. Оп. 1. Д. 12. Л.14.

36 Материалы об организации Техникума печати при НИИ книговедения // ЦГАЛИ СПБ. Ф. 9. ОП.1. Ед. хр. 109.

4. Северо-Западное бюро ЦК ВКП (б). Общий отдел. Протоколы // ЦГАИПД. Ф.9. Оп. 1. Ед. хр. 109.

28. Логинов М.Н. Письма (9) С.Д. Полтарацкому. 1857-1860 гг. // ОР РНБ. Ф. 603 (С.Д.Полтарацкий). Д. 145. 15 л.

Фәнни эштә искәрмәләр куллану һәм библиография аппаратын белү – барысы да фәнни эшне башкарганда кулланылган, укылган, өйрәнелгән әдәбият исемлеген төзү өчен кирәк. Чөнки кечкенә генә, мәсәлән, реферат, доклад кебек фәнни эшләрне башкарганда да, студент әдәбият исемлеген күрсәтергә тиеш. Бу әлеге темага карата башкаларның фикерен белү, алар белән килешү һәм бәхәскә керү өчен кирәк. Аннан теге яки бу теманы өйрәнүчеләр булгандыр, шуның өчен дә темаңны тулырак күзаллау өчен дә әдәбиятка күзәтү ясау мөһим.

ЯКЛАУ ТӘРТИБЕ

Гадәттә студентлар фәнни язма эшне махсус график буенча курсташлары һәм комиссия әгъзалары алдында яклый. Студент 7-10 минут дәвамында үз эшенең темасы, максат-бурычлары, төп нигезләмәләре, нәтиҗәләре белән таныштыра. Аннан студентка сораулар бирелә. Җаваплардан соң рецензент сөйли (3-4 минут). Ул эшкә үз бәясен бирә,

теманың дөрес сайлау-сайланмавы турында әйтә, уңышлы-уңышсыз якларын күрсәтә. Фәнни эш авторы аның да сорауларына, тәнкыйди фикерләренә, теләк-тәкъдимнәренә мөнәсәбәтен белдерә, җавап бирә.

Курс эшенә бәяне укытучылардан торган комиссия, диплом эшенә – Дәүләт аттестация комиссиясе чыгара.

Әлбәттә, эшне бәяләгәндә, комиссия, тәкъдим ителгән фәнни хезмәтнең башкару сыйфатын, дәүләт стандартларына туры китереп әзерләнгәнлеге белән беррәттән, студентның кыска гына вакыт эчендә үз хезмәтенең асылын аңлата белүен, фәнни дискуссия барышында югалып калмавын, аудитория алдында үз-үзен тотышын да исәпкә ала.

БӘЯЛӘМӘ ЯЗУ ТӘРТИБЕ

Фәнни эшне яклар өчен аның башкалар тарафыннан укылган булуы, бәя бирүләре сорала. Курс эшләренә бәяне төркемдәшең һәм җитәкчең язса, диплом эшенә бәяне кафедра тарафыннан билгеләнгән рецензент һәм фәнни җитәкче яза.

Бәяләмә-рецензия язуның үз тәртибе бар. Фәнни җитәкче, рецензентларның бәяләмәсе ирекле формада языла һәм түбәндәге сорауларны үз эченә ала **(кара: 3, 4, 5 кушымта):**

1. Фәнни эшнең эчтәлеге куелган максат һәм бурычларга, теманың актуальлегенә туры киләме?
2. Куелган сораулар нигезле дәлилләнгәнме?
3. Мөстәкыйль эшләү сыйфаты ни дәрәҗәдә?
4. Студент башкаларның хезмәтен өйрәнә һәм гомумиләштерүләр ясый алганмы?
5. Дөрес нәтиҗәләр чыгарылганмы?
6. Материал ни дәрәҗәдә өйрәнелгән?
7. Рецензентны тагын нинди сораулар борчый?
8. Фәнни эшнең кимчелекләре нинди?
9. Фәнни эшнең киләчәктә кулланылышы бармы?
10. Студент нинди билгегә лаек?

Дата

Имза

БАЛЛ-РЕЙТИНГ СИСТЕМАСЫ РЕГЛАМЕНТЫ

Фәнни эшне яклау графигы һәм комиссия әгъзалары кафедра утырышында билгеләнә.

Апрель азагында чыгарылыш квалификация эшенең яклау алды коммисиясендә җавап тоту каралган (зачет).

Яклау вакыты: агымдагы елның май-июнь айлары.

Семестр дәвамында эш тәртибе

№ п/п	эш төре	вакыты	балл (max)
1	Билгеләнгән срокта тема сайлау; җитәкче белән аралашу	15 октябрь	**5**
2	Әдәбият һәм чыганаклар белән эшләү; диплом эшен планлаштыру	декабрь	**30**
3	Фәнни җитәкче янына консультациягә йөрү; диплом эшенең барышы белән таныштыру	уку елы дәвамында	**20**
4	Чыгарылыш квалификация эшенең вакытында үтәлеше һәм тапшыруы	апрель-май	**5**
5	Диплом эше тематикасы буенча фәнни гамәли конференцияләрдә катнашып, чыгыш ясау (өстәмә балл)	гыйнвар-апрель	**5**

Аттестацияләү барышы

№ п/п	бәяләү критерийләре	балл (max)
1	Фәнни эшнең эчтәлеге куелган максат һәм бурычларга, теманың актуальлегенә туры килүе	**10**

2	Студентның мөстәкыйль эшләве, фәнни тикшерүнең оригинальлеге	**5**
3	Чыганаклар һәм фәнни әдәбият белән актив эшләве	**5**
4	Чыгарылыш квалификация эшенең төзелеше камиллеге, ГОСТ таләпләренә туры килүе	**5**
5	Яклауда чыгыш ясау, сорауларга җавап бирү	**15**

Чыгарылыш квалификация эшен бәяләү

аттестация төре	**балл (max)**
Семестр дәвамында эш тәртибе	**55**
Өстәмә балл	**5**
Яклау	**40**
Барлыгы:	**100**

Балларның билгедә чагылышы

балл	**билге**
33-54	“Канәгатьләнерлек түгел”
55-70	“Канәгатьләнерлек”
71-85	“Яхшы”
85-100	“Бик яхшы”

1, 2, 3 курс студентлары (көндезге бүлек) курс эшен апрель аеның икенче яртысында, 2 курслар декабрь аенда яклый.

ТЕМАЛАР ИСЕМЛЕГЕ

021400 – Татар журналистикасы буенча курс һәм чыгарылыш квалификация эше (диплом) темалары

Фәнни җитәкче филология фәннәре докторы,
профессор Гарифуллин В.З.

Вакытлы матбугат, жанрлар

1. Репортерның эш алымнары.
2. Сайлаган тема нинди жанр таләп итә?
3. Интервью – жанр да, метод да.
4. Репортер күзлегеннән шәһәр тормышы.
5. Татар матбугатында криминаль тема.
6. Газета битендә – замандаш портреты.
7. Газета дизайны: заман таләпләре.
8. Матбугат хезмәте: булышамы әллә аяк чаламы?
9. Журналистика һәм хакимият.
10. Балалар басмаларының типологиясе.
11. Корпоратив матбугат, функцияләре, үзенчәлекләре.
12. Журналист иҗатында гадәти булмаган формалар.
13. Матбугатта сәяси реклама.
14. Матбугат тибы буларак муниципаль газета.
15. Җирле матбугатта милли тематика.
16. Журналистның иҗади лабораториясе.
17. Журналист иҗатында бәя төрләре.
18. Бәя бирүдә тел чаралары.
19. Дини басманың тел үзенчәлекләре.
20. XX йөз башы журналистикасында сатирик жанрлар.
21. Хәзерге матбугатта бәхәс.
22. Аудиторияне ничек өйрәнергә?
23. Матбугатта конфликтлар чагылышы.
24. Хәзерге журналистикада эксперимент.
25. Журналистның социаль җаваплылыгы.
26. Журналистикада яшьләр образы.
27. Журналист һәм сенсация.
28. Жанр төре буларак анонс.
29. Телевизион журналистның иҗади портреты, тәнкыйть.
30. Имидж тудыру чарасы буларак мәгълүмат органы.

31. Интернет аша хәбәр тапшыруның үзенчәлекләре.
32. FM радиода мәгълүмат җиткерү.
33. Татарча хосусый мәгълүмат чараларының үзенчәлекләре.
34. Татар журналларының кушымталары: алар нәрсә белән ота.
35. Журналистика һәм социология дуслыгы.
36. Журналистикада шәхесне өйрәнү ысуллары.
37. Газетада хәбәренең төрләре.
38. Газетада интервью-портретның үзенчәлекләре.
39. Журналда интервью-портретның үзенчәлекләре.
40. Репортажда «катнашу эффекты»н тудыру чаралары.
41. Парламент хисабы. Аның осталары.
42. Балалар газетасына ничек язмаска?
43. Республикабыз матбугатында диаспора тормышы.
44. Газетада форма һәм эчтәлек бердәмлеге.
45. Яңадан туу: Татарстаннан читтә чыгучы татар матбугатына анализ.
46. Татар газетасында башламнар.
47. Татар матбугатында баш исемнәренең үсеш-үзгәреше.

Журналист эшчәнлеге нигезләре

1. Журналистның шәхси иҗади йөзе. Ул ничек формалаша?
2. Матбугатта милли мәгариф проблемалары.
3. Икетеллелекне тормышка ашыруда матбугатның роле.
4. Радионың яшьләр аудиториясенә тәэсир итү чаралары.
5. Журналист иҗатының үзенчәлекләре.
6. Журналист иҗатында ассоциация.
7. Иҗатка сыйфатлама.
8. Журналист иҗатында интуициянең роле.
9. Журналист иҗатында аралашу.
10. Журналист әсәрен иҗат итүнең үзенчәлекләре.
11. Журналист әсәрен бәяләү күрсәткечләре.
12. Текст тудыру гамәлләре.
13. Күзәтү методы.
14. Татар журналистлары иҗатында эксперимент.
15. Иҗат ысулына гомуми сыйфатлама.
16. Журналистикада текст типлары.
17. Аралашуда туган киртәләрне җимерү алымнары.
18. Журналистикада фактологик текстлар.
19. Иҗат методы буларак әңгәмә.

20. Журналист иҗатында фактларның роле.
21. Журналист әсәрен тудырганда фәнни методлар.
22. Журналистикада дәлилләүле текстлар.
23. Иҗат этәргече чыганаклары.
24. Журналистикада тасвири текстлар.
25. Журналист әсәренең эчтәлеге элементлары.
26. Журналистикада диалогик текстлар.

Журналист осталыгы

1. Үткен каләм остасы (яраткан журналистым иҗатына штрихлар)
2. А.Хәлим (Т.Миңнуллин, Р.Вәлиев, Р.Миңнуллин, Ф.Баттал һ.б.) публицистикасында милли проблематика.
3. Татарда сәяси журналистика осталары.
4. Икътисад журналистикасы: үсеш юллары.
5. Сайлаулар һәм матбугат.
6. Журналистикада икътисад мәсьәләләре.
7. Район газетасы ничек сулый?
8. Мөһаҗирлектәге татар матбугатының сикәлтәле юллары.
9. Беренче татар газеталарының өйрәнелү тарихы.
10. Татар журналистикасы тарихын өйрәнүчеләр.

Фәнни җитәкче филология фәннәре докторы,
профессор Низамов И.М.

Татарча әдәби редакцияләү

1. Ш.Мәрҗани (К.Насыйри, И.Гаспралы, Р.Фәхретдин, Ф.Кәрими, С.Максудый, Г.Исхакый, М.Бигиев, Х.Ямашев, Г.Камал, Г.Тукай, Ф.Әмирхан, Г.Ибраһимов, Ш.Әхмәдиев, М.Вахитов, Г.Баембитев, С.Атнагулов, М.Борһан, М.Җәлил, Ш.Хамматов һ.б.) – мөхәррир һәм редактор.
2. Газета материалларында мантыйкый хаталар, аларны төзәтү алымнары (бер журналист яисә газета мисалында).
3. Хатларны редакцияләгәндә фактик хаталарны төзәтү. Төрләрен системалау (бер журналист яисә газет мисалында).
4. Атналык газетада композиция, рубрикацияләү.
5. Газета материалларын төзәткәндә автор белән эш. Автор хокукы (бер редакция тәҗрибәсе).
6. Китап редакторының автор белән эшләү үзенчәлеге.
7. Эчтәлек һәм форма бердәйлеге. Төзәткәндә жанр таләпләрен саклау.

8. Сүз – төзәтүдә дә төп корал (район газетында тел хаталары, аларны бетерү юллары).

9. Төзәтү – ул сөйләм оештыруның бер төре. Укучы – редактор – автор. Сөйләм мотивларына карап тел һ.б. чараларны урынлы куллану.

10. Тәрҗемә текстын редакцияләү үзенчәлеге (“Татарстан” журналы тәрҗемәчеләренең иҗади йөзе).

11. Язма һәм әйтмә текст каршылыкларын бетерү юллары (радио тексты мисалында).

12. Катнаш текстны төзәтү үзенчәлеге (телевидение сөйләме мисалында).

13. Интернет сөйләмендә редактор эшчәнлеге.

14. Журналда рубрикацияләү. Бизәлеш белән текст нисбәте (“Сөембикә”, “Идел”, “Ялкын” “Чаян” журналлары мисалында).

15. Татар классиклары әсәрләрен бастыру тәҗрибәсе (редактор Рәис Даутов архивыннан).

16. Татар календарен редакцияләү үзенчәлеге (В.Шәрипованың иҗат тәҗрибәсе).

17. Редакторның татар телен саклау, үстерүдә тоткан урыны.

18. “... редакторның шәхси иҗади йөзе” (Бер күренекле татар редакторының иҗат тәҗрибәсе).

19. Бүгенге татар орфографиясе кагыйдәләренә редактор күзәтүе.

20. Рәис Даутовның редактор эшчәнлеге тәҗрибәсе.

21. Эссе жанры үсештә (эссечы Рафаэль Сибат тәҗрибәсе).

22. Мансур Мортазинның редакторлык эшчәнлеге.

23. Илсөяр Хәйруллина – яңалыкка омтылучы журналист.

24. Яңа технологияләр һәм татарча редакцияләү тәҗрибәсе (электрон, аудио, видео текстларны төзәтү эшчәнлеге).

25. Корпоратив мәгълүмат чаралары һәм татар теле.

Татар сөйләме нигезләре

1. Сезнең төбәктә мөрәҗәгать итү, исәнләшү, танышу, саубуллашу рәвешләре, тел чаралары.

2. Авыл сөйләме белән шәһәр сөйләме арасында аермалы һәм уртак яклар.

3. Гаиләдә төрле шивә (диалектларда), төрле телләр кулланып аралашу үзенчәлеге.

4. Оста язучының (Г.Тукай, Ф.Әмирхан, Г.Камал, Һ.Такташ, Ә.Еники, Г.Бәширев, Ф.Хөсни, Х.Сарьян, М.Мәһдиев, Т.Миңнуллин) үзенчәлекле сөйләме нидән гыйбарәт?

5. “Газет теле” төшенчәсенең аерым бер газет сөйләмендә чагылышы (диахроник һәм синхроник яссылыкта).

6. Татар фикерләвендә фәнни-популяр сөйләм (“Мәгариф” журналы мисалында).

7. Татар фикерләвендә рәсми-популяр сөйләм (Министр Марат Әхмәтев сөйләме мисалында).

8. “Сөембикә” журналында шәфкать, мәрхәмәт, кешелеклек, ана мәхәббәте һ.б. хисе укучыга ничек җиткерелә?

9. “Чаян” журналында көлү, көлдерү, сатира алым-чаралары.

10. Сөйләм төре буларак жанр (журналистиканың һәр төр (хәбәри, аналитик, әдәби-публицистик) җанрын анализларга була).

11. Гаиләдә (балалар бакчасында, мәктәптә һ.б.) үзләштерелә торган сөйләм төрләре.

12. Телевидение тапшыруларында әйтмә, язма, күрсәтмә чараларның синтезын барлыкка китерү, куллану үзенчәлеге.

13. Радиотапшыруларда язма һәм әйтмә сөйләм бердәйлеге.

14. Язма драма әсәрен сәхнәдә куюның сөйләм төре буларак мөмкинлекләре.

15. Татарча интернет текстында сөйләм мотивларына карап тел һ.б. чаралар куллану үзенчәлеге.

16. Матбугатта татар теле – дәүләт теле темасы (2000–2012 еллар).

17. Габдулла Тукайның публицистик поэтикасы (кечкенә жанрларда тасвир чаралары).

18. Туфан Миңнуллинның әдәби-публицистик жанрларда тасвир чаралары (“Кызыл дәфтәр”дән кечкенә жанрлар мисалында).

19. Тәрбия-әхлак темасына очеркларда тәэсир чаралары (“Сөембикә”, “Идел” журналы мисалында).

20. Хәсән Сарьянның радио сөйләменә куйган таләпләре бүген ничек үтәлә? (“Яңа гасыр”, “Курай”, “Азатлык”, “Татар” радиоларына лингво-стилистик анализ).

21. Мәгълүмат чараларында яңа технологияләр һәм терминология.

22. Татарча термин ясау һәм куллану принциплары ничек үтәлә (бүгенге иҗтимагый-сәяси терминологиягә анализ).

23. Татар телен үстерүгә интернетның уңай һәм тискәре тәэсире (татарча сайтларга лингво-стилистик анализ).

24. Тәэсир чарасы буларак сүз, тавыш, хәрәкәт синтезы (телевидение сөйләмен камилләштерү тәҗрибәсе).

25. Татар теленең лексик составын баетуда мәгълүмат чаралары эшчәнлеге (2000–2012 еллар).

26. Татарстаннан тыш газетлар һәм татар теле (“Кызыл таң” газеты мисалында).

Татар риторикасы

1. Ышандыру (инандыру) максатында матбугатта кулланыла торган тел чаралары.

2. Ышандыру (инандыру) максатында радиода кулланыла торган тавыш-интонация чаралары.

3. Ышандыру (инандыру) максатында телевидениедә (яисә сәхнәдә) кулланыла торган паралингвистик (хәрәкәт) чаралары.

4. “Идегәй” дастанында борынгы нәфис сүзнең һәм башка риторик чараларның ышандыру үзенчәлеге.

5. Кол Галинең “Кыйссаи Йосыф” поэмасында сүз сәнгатенең тәэсири чаралары.

6. Татар чичәннәренең милли риторика сәнгатен үстерүдәге урыны (Мифтахетдин Акмулла мисалында).

7. “Корьән”нең сүз сәнгатенә мөнәсәбәте. Аның татарча тәрҗемә текстларында риторик фигуралар, дәлилләү һәм тасвирлау чаралары.

8. Вәгазь сөйләү осталыгына ничек ирешелә (бер имам-хатыйп, мөгаллим мисалында).

9. Татар хөтбәчелеге турында Габдулла Бубый (Җиһангир Абызгилдин) фикерләре һәм хезмәтләре.

10. Ш.Мәрҗани (К.Насыйри, Р.Фәхретдин, Г.Исхакый, И.Гаспралы, Ф.Кәрими) әсәрләрендә татар риторика сәнгатенә һәм фәненә керткән өлеш.

11. Шигърият һәм риторика (Г.Тукай, С.Рәмиев, М.Гафури, Ш.Бабич).

12. Театр һәм драматургия – татар риторикасы нигезендә (Г.Кариев, С.Гыйззәтуллина-Волжская, К.Камал, М.Мутин һ.б.).

13. Инкыйлабый ораторлык осталыгы (С.Максудый, М.Вахитов, М.Солтангалиев һ.б.).

14. Бүгенге иҗтимагый-сәяси ораторлык осталыгы (бер министр, район башлыгы сөйләме мисалында)

15. Мәхкәмә сөйләме (адвокат, гаепләүче, гаепләнүче, судья һ.б.) төренең ышандыру чаралары (Әтнә, Актаныш, Мөслим халык мәхкәмәләре мисалында).

16. Вәгазь жанрында риторик тәэсир чаралары (“Кол Шәриф” мәчете имам-хатыйбы Рамил Юнысов вәгазьләре).

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
доцент Зәйни Р.Л.

Журналистиканың хокукый нигезләре

1. Матбугат иреге мәсьәләләренең матбугатта яктыртылышы.
2. Массакүләм мәгълүмат чараларының җәмгыятьтә тоткан хокукый урыны.
3. ММЧ эшчәнлеген билгеләүче редакция уставларының төп үзенчәлекләре.
4. Шәхес намусын саклау өлкәсендә журналист эшчәнлеге.
5. Журналистикада милләтара килешүчәнлек һәм ызгышлар мәсьәләсе.
6. Матбугатта авторлык хокукы һәм плагиат проблемасы.
7. Россиядә “ММЧ турындагы” законның бәхәсле урыннары.

Журналистика эшчәнлеге нигезләре. Аналитик жанрлар

1. Татар матбугатында эксперимент жанрын куллану үзенчәлекләре.
2. Татар матбугатында социологик тикшеренү алымын куллану үзенчәлекләре.
3. Журналист тикшерүе жанрының матбугатта кулланылышы.
4. “...” журналында рецензия жанрын куллану үзенчәлекләре.
5. Татар матбугатында мәкалә жанры эволюциясе.
6. Татар матбугатында бәхәс алып бару үзенчәлекләре.

Татар календарьлары: барлыкка килүе һәм үсеше

1. Татар мәгърифәтчеләренең татарча матбугат булдыру өлкәсендәге эшчәнлеге.
2. Дөнья тарихында календарьлар тоткан урын.
3. Р.Әмирхановның "Горрәлек" календаре.
4. Каюм Насыйриның мәгърифәтчелек эшчәнлеге.
5. Ш.Рәхмәтуллинның календарь чыгару өлкәсендәге эшчәнлеге.
6. Фатих Халидинең календарь чыгару өлкәсендәге эшчәнлеге.
7. Әхмәтһади Максудиның календарь чыгару өлкәсендәге эшчәнлеге.
8. Шәрәфетдин Шаһидуллинның татар рекламасын популярлаштыру юлында алып барган эшчәнлеге.
9. Минһаҗетдин Кадермәти һәм аның "Мәшвәрәт" календаре.
10. XX гасыр башы календарьларына тематик һәм жанр ягыннан характеристика.

11. С.И.Строганов календарьларының рекламаны үстерүгә керткән өлеше.

12. Календарьларда хәбәри жанрларның кулланылышы.

13. Календарьларда аналитик язмаларга мөрәҗәгать итү тәҗрибәсеннән.

14. Календарь авторларының халык авыз иҗаты әсәрләрен җыюга керткән өлеше.

15. Бүгенге көн календарьларына материал туплау үзенчәлекләре.

Татар журналистикасы тарихы

1. XX гасыр башында татар матбугатында хәбәри жанрлар.
2. Матбугатта дини теманың яктыртылыш үзенчәлеге: тарихи караш.
3. Татар журналистикасында очерк жанрының барлыкка килүе һәм үсеше.
4. Татар матбугатында әдәби материаллар куллану үзенчәлекләре.
5. Татар матбугатында тәрҗемә материаллары куллану тәҗрибәсе.
6. Үзгәртеп кору елларында ММЧның төп үсеш тенденцияләре.
7. Үзгәртеп кору елларында ММЧ һәм хакимият арасындагы мөнәсәбәтләр.
8. Яңа базар мөнәсәбәтләре шартларында район матбугаты.
9. Бүгенге көн матбугат системасында аудитория белән хезмәттәшлек тәҗрибәсе.

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
доцент Сөнгатов Г.М.

Хәзерге радио-телевидение сөйләме

1. Хәзерге радио телендә дөрес әйтелеш кагыйдәләренең сакланышы.
2. Телевидение телендә дөрес әйтелеш кагыйдәләренең сакланышы.
3. “Хәерле иртә” тапшыруына килгән кунакларның сөйләме.
4. Радио-телевидение телендә диалекталь үзенчәлекләрнең чагылышы.
5. Татарча тапшырулар теленә рус әйтелешенең йогынтысы.

Хәзерге татар матбугатында язылыштагы төрлелек һәм вариантлылык

1. XX гасыр башы татар матбугатында язылыштагы төрлелек һәм вариантлылык.
2. “Татарстан яшьләре” газетасы битләрендә язылыштагы төрлелек һәм вариантлылык.

3. “Мәдәни җомга” һәм “Татарстан яшьләре” газетасында алынма сүзләрнең язылышы.

4. Район газеталарында орфография кагыйдәләренең сакланышы.

5. Татарстаннан читтәге матбугатта язу кагыйдәләренең сакланышы.

6. РФ төбәкләрендә нәшер ителүче татар матбугатында диалект теле үзенчәлекләре.

7. Хәзерге татар матбугатында алынма сүзләрнең язылышы.

8. Газета битләрендә дөрес әйтелеш һәм язылыш мәсьәләләре (“В.Т.”, “Т.Я.”, “М.Җ.” һ.б. берәр басма мисалында).

9. 1985-1990 елларда “Социалистик Татарстан” газетасында татар теленең кулланылышы мәсьәләсе.

10. 1990-2010 елларда “Ватаным Татарстан” газетасында татар теленең кулланылышы мәсьәләсе.

11. XXI гасыр башында “Ватаным Татарстан” газетасында татар теленең кулланылышы мәсьәләсе.

13. 1990-2010 елларда “Татарстан яшьләре” газетасында татар теленең кулланылышы мәсьәләсе.

15. “Мәдәни җомга” газетасында татар телен дәүләт теле буларак гамәлгә кую мәсьәләсе.

16. “Идел” җурналында телләрнең хокукый статусы мәсьәләсе.

17. “Казан утлары” журналында татар теленең кулланылышы даирәсе мәсьәләләре.

18. Татар матбугатында сөйләм культурасы мәсьәләләре (аерым басма мисалында).

19. Хәзерге татар матбугатында татар телен укыту проблемасының яктыртылышы (бер яки берничә басма мисалында).

20. Татар матбугатында милли тәрбия мәсьәләләре (республика газеталары мисалында).

21. РФ төбәкләрендә чыгучы матбугатта татар телен укыту мәсьәләсенең яктыртылышы.

Хәзерге матбугатта социолингвистик мәсьәләләрнең яктыртылышы

1. Телләр кулланылышында башка илләр һәм халыклар тәҗрибәсе (аерым басмаларга социолингвистик күзәтү).

2. Татар матбугатында алфавит һәм орфография мәсьәләләре (газета һәм журналлар мисалында).

3. 1990-2012 елларда татар матбугатында латин алфавитын яңадан торгызу мәсьәләсе.

4. Татар матбугатында тәрҗемә мәсьәләсенең яктыртылышы.

5. Татарчага тәрҗемәдә терминнар кулланылышы (“Татарстан” журналы мисалында).

6. Тәрҗемә ителгән публицистик мәкаләләрдә яңа сүзләр һәм калькалар (русча һәм татарча нәшер ителүче журналлар мисалында).

7. Тәрҗемәдә чыгучы район газеталарының тел-стиль үзенчәлекләре.

8. Тәрҗемә-публицистика теленең стилистик үзенчәлекләре (аерым басма мисалында).

9. Оригинал һәм тәрҗемә язмаларында җөмлә калыплары (аерым басма мисалында).

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
доцент Фәттахов И.Ф.

Татар теленең практик стилистикасы

1. “Мәдәни җомга” газетасында матур әдәбият стиле.
2. “Фән һәм тел” журналында фәнни стиль.
3. Радио сөйләме: дикция, интонация, интонация басымы, ритм, пауза.
4. Интонациянең аваз, сүз, синтагма, фраза белән бәйләнеше.
5. Шәхси интонация (берәр диктор яки хәбәрче мисалында).
6. Телевидение сөйләме үзенчәлекләре.
7. Журналистикада профессионализмнар.
8. Вакытлы матбугатка матур әдәбиятнең йогынтысы.
9. Газетада стильләр синтезы.
10. Бүгенге язучы (А.Хәлим, Ф.Бәйрәмова, Т.Миңнуллин, Т.Галиуллин һ.б.) әсәрендә публицистик стиль ничек чагыла?
11. “Фән һәм мәктәп” журналында фәнни стиль.
12. “Ватаным Татарстан” газетасында рәсми стиль.
13. “Акчарлак” газетасында эпистоляр стиль.
14. “Юлдаш” газетасында хат стиле.
15. Тыныш билгеләренең стиль белән бәйләнеше.
16. Синтаксик фигураларның стиль мөмкинлекләре.
17. Журналистик текстка бәйле стиль чаралары.
18. Журналистик текстта автор сөйләме һәм чит сөйләм.
19. Синтаксик бөтеннең стилистик мөмкинлекләре.
20. Кушма җөмләләрнең стиль үзенчәлеге.
21. Гади җөмләләрнең стилистик кулланылышы.
22. Сүздә, сүзтезмәдә, җөмләдә уңай һәм кире тәртип.
23. Сөйләмдә инверсия: аны тудыра торган ихтыяҗ һәм факторлар.

24. Җөмлә составындагы мөстәкыйль төзелмәләрнең стилистик кулланылышы.

25. Җөмлә кисәкләренең стилистик кулланылышы.

26. Сүзтезмәләрне матбугатта куллану үзенчәлеге.

27. Фразеологизмнарны стилистик куллану.

28. Синтаксис чараларының стиль мөмкинлеге.

29. Омоним, антоним, паронимны стилистик куллану.

30. Синонимнарның стиль мөмкинлеге.

31. Тропларны стиль максатында куллану.

32. Сүзләрнең стиль мөмкинлеге.

33. Сүз ясауның стиль мөмкинлекләре.

34. Морфология чараларының стиль мөмкинлеге.

35. Фигыльнең стиль мөмкинлекләре.

36. Исем, сыйфат, сан, рәвеш, алмашлыкның стиль мөмкинлекләре.

37. Язма һәм сөйләшү стильләре мөнәсәбәте.

38. Авазларның стиль мөмкинлеге.

XX гасырның II яртысында татар публицистикасы

1. Гази Кашшаф – публицист.
2. Афзал Шамов очерклары.
3. Самат Шакир – очеркчы.
4. Гариф Ахунов очерклары.
5. Марсель Зарипов – очерк остасы.
6. Сибгат Хәким публицистикасы.
7. Мөхәммәт Мәһдиев – публицист.
8. Аяз Гыйләҗев публицистикасы.
9. Рафаэль Мостафин публицистикасы.
10. Марсель Галиев – эссе остасы.
11. Илдар Низамов парчаларының образлы теле.
12. Тәлгат Галиуллинның “Замана балалары” публицистик китабына бер караш.
13. Равил Фәйзуллин “Сайланма әсәрләр”енең V томына кергән публицистикасы.
14. Туфан Миңнуллинның “Татарның бер баласы” публицистик китабында (2003) халык гыйбарәләре.
15. Роберт Миңнуллинның “Шагыйрь генә булып калмадым” публицистик китабы.
16. Рәфикъ Юнысның “Татарстан референдумы” китабында (2000) публицистик чаралар.

17. Равил Фәйзуллинның вакытлы матбугаттагы публицистикасы.
18. “Мәдәни җомга” газетасында Разил Вәлиевнең публицистик язмалары.
19. “Идел” журналында Рәфикъ Юныс публицистикасы.
20. “Шәһри Казан” газетасында публицистик стиль.
21. “Татарстан яшьләре” газетасында Т.Миңнуллинның “Кызыл тышлы дәфтәр”е.
22. Т.Миңнуллинның “Утырып уйлар уйладым: Көндәлекләр” китабында (2001) мәкаль-әйтемнәр.
23. Т.Галиуллинның “Дәгъва” китабында милли мәсьәлә.
24. XX гасырның 90 еллары матбугатында Ф.Бәйрәмова публицистикасы.
25. Ф.Бәйрәмованың “Таралып яткан татар иле” хезмәтендә милләт проблемалары.
26. Ф.Бәйрәмованың “Мишәрнең бөек улы” китабына бер караш.
27. “Казан утлары” журналында Рифә Рахман публицистикасы.
28. “Мәгърифәт” газетасында Рәшит Фәтхерахман язмалары.
29. Хәзерге татар матбугатында публицист Рәфыйкъ Шәрәфи.
30. “Мәгърифәт” газетасында Рөстәм Мәһдиев мәкаләләре.
31. “Татарстан яшьләре” газетасында Рөстәм Зариповның публицистик эшчәнлеге.
32. “Шәһри Казан” газетасында Люция Хәбибуллина язмалары.
33. Рафаил Хәкимнең “Татар рухы” (*Төрки-татар цивилизациясе мәсьәләсенә карата*) публицистик-фәлсәфи хезмәте.
34. Р.Хәкимнең “Где наша Мекка? (Евроислам манифесты)” публицистик-фәлсәфи трактаты.
35. Айдар Хәлимнең “Боза-боза паспортны, арттырабыз башкортны” хезмәте.
36. А.Хәлимнең “Сез беләмсез кая барганны?” публицистик мәкаләсе.
37. Радик Сибгәтовның фәнни-публицистик мәкаләләре.
38. Фәнис Яруллин көндәлекләре.
39. Хатыйп Миңнегуловның фәнни-публицистик язмалары.
40. Вахит Имамовның тарихи очерклары.
41. Индус Таһировның фәнни-популяр мәкаләләре.
42. Рәшит Әхмәтовның сәяси публицистикасы.
43. Дамир Исхаковның фәнни-публицистик мәкаләләре.
44. Нурихан Фәттахның публицистик мәкаләләре.
45. Рабит Батулла публицистикасы.

46. Ркаил Зәйдулла язмалары.

ММЧда дини тематика

1. Татар телле ММЧда Ислам диненә журналистик мөнәсәбәт.
2. Ислам темасына галимнәр Миркасыйм Госмановның, Әнвәр Хәйринең карашы.
3. Дин темасына тарихчы Ренат Нәбиев, политолог Рафыйк Мөхәммәтшиннең фәнни-публицистик хезмәтләре.
4. Радиожурналист Гадилә Нургалинең (“Балкыш” радиотапшыруы), тележурналист Хәйдәр Гайнетдиновның (Казан мәчетләре турында телевизион фильм) эшчәнлеге.
5. “Ватаным Татарстан” газетасында Рәшит Минһаҗ тарафыннан дин темасының яктыртылышы.
6. “Ислам info” газетасының дини тематикасы (Хатыйп Гәрәй).
7. “Шәһри Казан” газетасында дин тематикасының чагылышы.
8. Радиожурналист Рәкыйп Гаффарның “Иртәнге нур” авторлык программасы.
9. Тележурналист Рөстәм Гәрәевнең “Дин һәм тормыш”, “Рухи дөнья” телетапшырулары.
10. “Безнең гәҗит” атналык басмасында Айзат Шәймәрданов тарафыннан Ислам тематикасының яктыртылышы.
11. Публицист Фәүзия Бәйрәмова иҗатында ислам темасының чагылышы.
12. Рәзилә Кукушкина, Алсу Мәҗитованың дини темага язмалары.
13. Ирек Нигъмәтинең дини темага мәкаләләре.
14. А.Г.Бабич язмаларында дини теманың куелышы.

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
доцент Галиева Р.М.

Журналист-сатирик осталыгы

1. Сатирик буларак минем эш алымнарым (иҗади эш).
2. Үткен каләм остасы (яраткан журналистымның сатирик иҗатына анализ).
3. Фельетон ничек языла? (Иҗади эш)
4. Фельетонда – халык җорлыгы (Г.Тукай фельетоннары).
5. Фельетон һәм заман сулышы (Ш.Камал фельетоннары).
6. Г.Тукай иҗатының сатирик теле.

7. Ф.Баттал иҗатына штрихлар (Фәнзаман Баттал сатирасы).
8. Сатирик әсәрдә фактларның роле.
9. Тәнкыйть – конфетмы? (Сатирик әсәрнең фаш итү көче)
10. Сатирик әсәрдә нинди проблема чишелә...
11. Сатираның сәяхәткә катнашы бармы?
12. XX гасыр башында сатирик журналлар.
13. “Уклар” һәм “Карчыга” журналы.
14. Казанда чыккан көлке журналлары.
15. “Ялт-йолт” журналы.
16. “Яшен” журналы.
17. Г.Тукай – сатирик.
18. “Чаян” журналында тел-стиль чаралары.
19. “Чаян” журналында юмор һәм сатира урыны.
20. Көлке тудыру чаралары.
21. Көлке тудыруда карикатураларның әһәмияте.
22. Ф.Әгъзамов – фельетон остасы.
23. К.Кәримов – юмор остасы.
24. Телевидениедәге юмор тапшыруларының көлке сәхифәсе буларак үзенчәлекләре.
25. Сатирик шигырьләр көче (Г.Тукай “Сорыкортларга”, “Кисекбаш”).
26. Гамил Авзал, Әнгам Атнабаев, Әхмәт Исхак, Салих Баттал, Ләбиб Лерон шигырьләрендә сатира.
27. Карикатура, дусларча шарж (Зөлфәт Хәйруллин иҗаты буенча).
28. Фотогаепләү.
29. Фоат Садриев иҗатындагы сатирик портретларның бирелеше (“Көлми торган кеше” китабы).
30. Зөлфәт Хәким рониясе (иҗаты буенча).
31. Мәгъсүм Гәрәевнең публицистикасында сатира.
32. Журналист Искәндәр Сираҗи публицистикасында көлке элементлары.
33. “Чаян” журналында сатирик жанрлар.
34. М.Мәһдиев – юмор остасы.
35. Ләбиб Лерон – юмор остасы.
36. Язучы Фаил Шәфигуллин публицистикасында әдәби-юмористик тасвир чаралары.
37. Бүгенге мәзәк. Публицистик осталык чалымнары.

Журналист тикшерүе

1. Журналист тикшерүенә этика кагыйдәләренең йогынтысы.

2. Журналист тикшерүенең үзенчәлекләре.
3. Журналист тикшерүенең хокукый һәм этик кысалары.
4. Тикшерү үткәргәндә хокукый документларга таяну.
5. Журналист тикшерүендә – дәлил.
6. Россиядә журналист тикшерүенең традицияләре.
7. Чит ил журналистикасында – журналист тикшерүе.
8. Мәгълүмат туплау үзенчәлекләре.
9. Хат эзеннән...
10. Журналист – тикшерүче.

Журналистның иҗади йөзе

1. Журналистның ижади йөзе (берәр журналистның иҗаты буенча).
2. Журналист иҗатында тарихи мирас мәсьәләләре.
3. Журналистикада сәясәт һәм сәнгать мәсьәләләре.
4. Заман журналистикасында хатын-кыз журналистлар (Илсөяр Хәйруллина, Люция Фаршатова, Алсу Хәсәнова, Гөлсинә Хәбибуллина, Илсөяр Ихсанова һ.б.).
5. Балалар матбугаты: яшь үзенчәлекләре градациясе.
6. Матбугатта – исем (аерым журналист иҗаты мисалында).
7. Публицистикада автор образы.
8. Татар телендә нәшер ителүче әдәби-нәфис басмалар: чагыштырма анализ.

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
өлкән укытучы Сабирова Л.Р.

Журналистика нигезләре

1. Борынгы мәгълүмат чаралары.
2. Журналистика һәм социология фәннәренең синтезы.
3. Региональ ММЧ үзенчәлеге (бер яки берничә басма мисалында).
4. “Ватаным Татарстан” редакциясе эшчәнлегенең үзенчәлеге.
5. Традицион һәм яңа ММЧ типологиясе.
6. Региональ матбугатта мәдәният темасы.
7. “Шәһри Казан” газетасында аудитория белән эшләү үзенчәлеге.
8. Традицион жанрларның эволюциясе.
9. “Ватаным Татарстан” (“Ирек мәйданы”, “Шәһри Казан”, “Татарстан яшьләре” һ.б.) газетасында яшьләр проблемасы.
10. Региональ матбугатта наркомания проблемасын яктырту (аерым басма мисалында).

11. Региональ матбугатта сәяси һәм икътисади мәгълүмат.
12. Журналистиканың төп принциплары, басмада чагылышы.
13. ММЧда миллилек һәм глобальләшү күренеше.
14. Гуманизм принцибы белән эшләүче журналист.
15. Журналист эшчәнлеге һәм аудитория (аерым басма мисалында).

Мастер класс: региональ матбугатта интервью жанры

1. Интервьюда сорау алу элементлары.
2. Интервью жанры – үзенчәлекле сөйләм категориясе.
3. Интервьюның композицион һәм тел-стиль үзенчәлекләре.
4. Рәшит Минһаҗ, Ләйлә Дәүләтова, Илсөяр Хәйруллина һ.б. – интервью остасы.
5. Татар теленең лексик составын үстерүдә интервьюның роле.
6. Интервьюның сөйләм жанры буларак структурасы.
7. Сөйләм мотивларына бәйле интервьюның үзенчәлекләре.
8. Интервьюда сорауларның төп функциясе, аларны әзерләү үзенчәлеге.
9. Интервьюның жанрлар системасындагы урыны.
10. Интервью жанрының психологик үзенчәлекләре.
11. Алым буларак интервью.
12. Матбугатта интервью жанрының эволюциясе (яңа төрләре).
13. Интервьюда башлам (“лид”).
14. “Йолдыз” белән интервью.
15. “Ватаным Татарстан”, “Ирек мәйданы”, “Акчарлак” һ.б. басмаларда интервью жанры (контент анализ).

Иҗтимагый-сәяси тәрҗемә теориясе һәм практикасы

1. Соңгы еллар иҗтимагый-сәяси лексикасында яңа төшенчәләр һәм искергән сүзләр.
2. Икетеллелек шартларында ММЧда тәрҗемәнең роле, урыны һәм күләме.
3. Татар матбугатында халыкара терминнарны тәрҗемә итү (конкрет басма мисалында).
4. Татар матбугатында инглиз (немец, гарәп-фарсы, һ.б.) теленнән килеп кергән сүзләр кулланышы.
5. Ике телдә нәшер ителә торган басмаларга күзәтү.
6. Матбугат телендә неологизмнар, аларны оригиналдагыча куллану һәм тәрҗемә итү.

7. Тәрҗемә хаталарының матбугатта чагылуы (конкрет басма мисалында).
8. Татарстан Республикасында икетеллелекне тормышка ашыруда ММЧ роле.
9. Билингвлар сөйләменең матбугатта чагылуы.
10. Тәрҗемә агентлыкларының эшчәнлеге.
11. ММЧда рус сүзләренең урынсыз кулланыуы.
12. Матбугатта тел нормаларын бозу очраклары.
13. Журналистикада фразеологизмнарны уңышсыз төзү очраклары.

Татар рекламы һәм матбугат

1. Реклам текстында төгәллеккә, конкретлыкка ирешү чаралары (Конкрет-номинатив атамаларны, терминнарны куллану үзенчәлеге. Кыскалыкка ирешү алымнары).
2. Альбом, проспект, буклет тибындагы басмаларда реклам эшчәнлегенең үзенчәлеге (тел-стиль чаралары белән иллюстрация бердәйлеге).
3. Конкрет басманы реклам эшчәнлеге ягыннан күзәтү.
4. Матбугатта яшерен реклам: уңай һәм тискәре бәя.
5. Балалар психологиясенә рекламның тәэсире.
6. Җирле радиоларда рекламны оештыру, текст әзерләү үзенчәлекләре.
7. Рекламда яңача технологияләр.
8. Татар рекламның үсү этаплары (“Бәянелхак”, “Кызыл яу”, “Йолдыз” һ.б. газетлары мисалында).
9. Сәяси һәм социаль реклам текстларын анализлау.
10. Икетеллелек һәм татар рекламы.
11. Матбугат рекламы – жанрның бер төре.
12. Рекламда җәлеп итү алымнары һәм чаралары.
13. Кино сәнгатендә һәм Интернетта реклам.
14. Реклам агентлыкларының эшчәнлеге (...мисалында).

Әдәби-публицистик жанрлар (очерк)

1. Очеркта тасвирлау чаралары (портрет, пейзаж, лирик чигенеш, цитата, иллюстрация һ.б.) (аерым автор мисалында).
2. Очеркта документаль чаралар белән әдәби чаралар бәйләнеше (конкрет басма очеркы мисалында).
3. Очеркта төрле стиль, сөйләм чаралары синтезы (журнал очеркы мисалында).

4. Бүгенге очеркчыларның иҗат үзенчәлекләре. (Ф.Бәйрәмова, И.Хәйруллина, Т.Миннуллин һ.б.).

5. Очеркта тел бизәкләү чаралары: эпитет, фразеологизм, троплар, чагыштыру, мәкаль-әйтемнәр, синтаксик фигуралар (газет очеркы мисалында).

6. Радиоочеркларның интонация һәм тавыш мөмкинлекләре (Р.Гаффаров, Р.Нуруллин, Р.Акмал һ.б. иҗатыннан).

7. Конкрет очерк мисалында автор белән укучы мөнәсәбәте.

8. Эсседа “мин”нең әһәмияте һәм үзенчәлеге (… эссе мисалында).

9. Тасвирнамә - парча – очерк жанрларның әдәби һәм публицистик чараларның бердәйлеге.

10. Очеркта проблеманың куелышы һәм чишелеше.

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
ассистент Галиәхмәтова А.Ф.

Массакүләм мәгълүмат чаралары типологиясе

1. Татарстанда массакүләм мәгълүмат чаралары типологиясе.
2. Журналистика һәм аудитория бәйләнеше.
3. Татар телендәге шәхси басмаларга типологик сыйфатлама.
4. Татарстанда корпоратив басмалар.
5. Татарстанда сәнгать өлкәсен яктыртучы басмалар.
6. Авыл хуҗалыгы басмалары тип буларак.
7. Тип буларак медицина басмалары.
8. Тип буларак уку йортлары басмалары.
9. Мәктәп газетлары.
10. Тип буларак завод газеталары (“КамАЗ хәбәрләре”, Авиатөзүчеләр газетасы “Алга” һәм “Хезмәттәш авазы” мисалында).
11. Предприятиеләрдәге локаль ММЧ системасы (“Түбән Кама Нефтехим”, “КАМАЗ” мисалында).
12. Татарстанда нефтьчеләр басмалары.
13. Чаллыдагы ММЧ типологиясе.
14. Әлмәттә нәшер ителүче басмалар тип буларак.
15. Түбән Кама ММЧ типологиясе.
16. Район журналистикасы (районда ММЧ системасы, аерым районнар мисалында).
17. Татарстандагы реклам басмалары бүленеше.
18. Татарстан республикасында медиахолдинглар эшчәнлеге.
19. Бүгенге район газетасы: төрләре, киләчәге.

20. Масскүләм мәгълүмат чарасына типологик сыйфатлама (аерым басма мисалында).

21. Россиядә татар басмалары: үткәне һәм бүгенгесе (бер яки региондагы берничә басма мисалында).

Журналистиканың хокукый нигезләре

1. Интернет-басмалар эшчәнлегенең хокукый нигезләре. Интернет киңлегендә сүз иреге проблемасы.
2. Медиасистемада СРО эшчәнлеге: чынбарлыкмы, утопияме?
3. Журналистикада экстремизм күренеше.
4. Басма матбугатта һәм электрон периодик басмаларда сүз иреге мәсьәләсе.
5. Татарстан журналистикасында журналист хокуклары бозылу.
6. Татар матбугатында конкуренция.
7. Матбугатта кара PR.
8. Матбугатта авторлык хокукы.

Фәнни җитәкче филология фәннәре кандидаты,
ассистент Фатыйхова М.Х.

Телевидениедә проблемалы аналитик жанрлар

1. Аналитик журналистиканың яңа телевизион структура шартларында урыны һәм роле.
2. Жанр системасында яңа формалар: үзгәреш сәбәпләре.
3. Мәгълүмати “ташкын” чорында аналитик журналистикага мохтаҗлык.
4. Аналитик журналистиканың чагылдыру предметы буларак иҗтимагый күренешләр һәм вакыйгалар.
5. Милли һәм региональ телеканалларда тормышны аналитик журналистика ярдәмендә чагылдыру үзенчәлекләре.
6. Аналитик журналистикада нәтиҗәле ысуллар.
7. Аналитик тележурналистиканың мөһим элементы буларак максатчан күзәтү.
8. Аналитик журналист бәйсезлеге феномены.
9. Әңгәмә жанрының асылы.
10. Телевизион күзәтүнең жанр үзенчәлеге.
11. Күзәтүгә хас композиция һәм тел-стиль чаралары.
12. Аналитик жанр буларак комментарий.
13. Әңгәмәдә автор роле.

14. Ток-шоу жанрының төп үзенчәлеге.
15. Ток-шоуда аудиториянең роле.
16. Аналитик журналистиканың сәяси багланышларга тәэсире.
17. Ток-шоу һәм сәясәт темасы.
18. Аналитик тапшыруда текст төзелеше.
19. Аналитик текстта автор бәясе.
20. Аналитик тапшыруда сүз һәм сурәт нисбәте.
21. Рецензия төзелеше, тел үзенчәлекләре.
22. Аналитик журналистикада дәлилләү төрләре.

Әдәби- публицистик жанрлар

1. Яңа телевизион структура шартларында әдәби-публицистик жанрларның урыны һәм роле.
2. Заманча телевидениенең нигезе буларак әдәби-публицистик жанрлар.
3. Телепублицистның кызыксыну объекты буларак традицион булмаган күренешләр, вакыйгалар, кешеләр.
4. Милли һәм региональ телеканалларның әдәби-публицистик программалар әзерләүгә хас үзенчәлеге.
5. Әдәби-публицистик жанрларда чынбарлыкны чагылдыру методлары.
6. Чынбарлыкны чагылдыруда журналист һәм оператор эшчәнлеге.
7. Телевизион очеркның асылы, төп үзенчәлекләре, төрләре.
8. Телевизион тасвирнамәнең асылы буларак образлылык.
9. Фәлсәфи-эстетик категория буларак телевидениедә эссе жанры.
10. Сатирик журналистиканың телевидениедә урыны. Сатира һәм "псевдосатира".
11. Телевизон очеркта кеше язмышы.
12. Очеркта төрле сөйләм, стиль чаралары синтезы.
13. Очеркта проблеманың куелышы һәм чишелеше мәсьәләсе.
14. Әдәби публицистик тапшыруларның сценарий язу үзенчәлеге.
15. Публицистик тапшыруда текстның роле.
16. Журналистика жанрлары системасында памфлетның роле.
17. Сатирик жанрга хас тел-стиль үзенчәлекләре.
18. Әдәби-публицистик жанрда иҗат осталары.

Телевизион интервью

1. Журналистикада интервью методының типологиясе.
2. Телевизион интервьюның төрләре.

3. Телевизион интервьюның психологик үзенчәлекләре.
4. Телевизион интервьюда күзәтү һәм анализ.
5. Телевизион интервьюга әзерлек этаплары.
6. Телевизион интервьюда сорау бирү үзенчәлекләре.

Гомуми темалар

1.Телевизион журналистның иҗат осталыгы.

2. Җирле телевидение шартларында хәбәри тапшыру әзерләү үзенчәлеге.

3. Телевидение – күмәк иҗат төре.

4. Иртәнге тапшыруларда тел-стиль чаралары.

5. Телевизион хәбәри жанр буларак репортаж.

6. Татарстан телевидениесенең барлыкка килүе алшартлары.

7. Интернет-телевидение: бүгенгесе һәм киләчәге.

8. Телевидениедә конвергенция нәтиҗәлелеге.

9. Милли үзаңны формалашыруда телевизион тапшыруларның роле.

10. Телевидениедә балалар сөйләме.

ӘДӘБИЯТ

1. Арсеньева М.З. Методика работы над творческим дипломным сочинением. М.: Изд-во Моск. ун-та, 1989. 89 с.

2. Дорощук Е.С. Методические указания по выполнению выпускной квалификационной работы по журналитике: учебно-методическое пособие. Казань: Казан.гос. ун-т, 2009. 44 с.

3. Журналистика бүлегендә язма фәнни эшләр. Дәүләт имтиханы: методик кулланма / төзүче В.З. Гарифуллин. Казан: КДУ, 2007. 16 б.

4. Курсовая работа: методическое пособие по выполнению (подготовке) и защите для студентов отделений / факультетов журналистики / науч. ред. М.В. Симкачева. Казань: Казан. гос. ун-т, 2009. 64 с.

5. Научно-исследовательская работа студентов: учебно-методическое пособие / Д.В. Туманов [и др.]; под ред. Д.В. Туманова. Казань: Изд-во Казанск. гос. ун-та, 2007. 100 с.

ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЛАР

6. Екатерина Антипова Е. Как писать курсовую – практические советы. URL: http://www.studroom.ru/view_post.php?id=4 (дата обращения: 25.02.2012).

7. Как правильно писать курсовую работу. URL: http://studentu-vuza.ru/pomosch-studentu/sovetyi-studentam/kak-pravilno-pisat-kursovuyu-rabotu.html (дата обращения: 25.02.2012).

8. План и структура дипломной работы, как написать диплом. URL: http://www.vipstudent.ru/index.php?q=data&r=1236076602 (дата обращения: 25.02.2012).

9. Умберто Эко. Как написать дипломную работу. URL: http://www.234555.ru/publ/2-1-0-337 (дата обращения: 25.02.2012).

10. Что такое курсовая работа? URL: http://ist-slavbalkan.narod.ru/study/kursov-pravila.htm (дата обращения: 25.02.2012).

СҮЗ АЗАГЫНДА...

Әлеге укыту-методик кулланманы төзүчеләр үзләренең киңәшләрен, бөтен кирәкле мәгълүматны, фәнни эшләрне язу тәртибе белән таныштырды. Курс, диплом эше язу студенттан гаять тә игътибарлы булуны таләп итә. Тагын сораулар туса, аларны фәнни җитәкче белән хәл итәргә мөмкин.

Фәнни язма эшне язу – җитди эш, аңа җаваплы карарга кирәк!

1нче кушымта

Белгечлек планы белән укучылар өчен титул бите үрнәге

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕНЕҢ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
“КАЗАН (ИДЕЛ БУЕ) ФЕДЕРАЛЬ УНИВЕРСИТЕТЫ” ЮГАРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ФЕДЕРАЛЬ ДӘҮЛӘТ АВТОНОМИЯЛЕ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ

ЖУРНАЛИСТИКА ҺӘМ СОЦИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТЫ
ТАТАР ЖУРНАЛИСТИКАСЫ КАФЕДРАСЫ

Белгечлек: 03060.65 (021400) “Журналистика”
Махсуслашу: “Массакүләм мәгълүмат чаралары (милли журналистика)”

ЧЫГАРЫЛЫШ КВАЛИФИКАЦИЯ ЭШЕ

ИНТЕРВЬЮДА ПСИХОЛОГИК ХАЛӘТКӘ БӘЙЛЕ ТЕЛ-СТИЛЬ ЧАРАЛАРЫ
(“Ватаным Татарстан”газетасы мисалында)

Төгәлләнде	Читтән торып уку бүлегенең
“__”_________2012 ел	6 курс (1352) төркем студенты
___________________	Рәхимова Р.Р.
Яклауга чыгарылды	Фәнни җитәкчесе:
“__”_________2012 ел	филология фәннәре кандидаты,
______________________	өлкән укытучы Сабирова Л.Р.
Яклауга әзер	Кафедра мөдире:
“__”________2012 ел	филология фәннәре докторы,
___________________	профессор Гарифуллин В.З.

Казан
2012

Бакалавриат планы белән укучылар өчен титул бите үрнәге

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕНЕҢ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
“КАЗАН (ИДЕЛ БУЕ) ФЕДЕРАЛЬ УНИВЕРСИТЕТЫ” ЮГАРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ФЕДЕРАЛЬ ДӘҮЛӘТ АВТОНОМИЯЛЕ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ

ЖУРНАЛИСТИКА ҺӘМ СОЦИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТЫ
ТАТАР ЖУРНАЛИСТИКАСЫ КАФЕДРАСЫ

Юнәлеш: 03060.62 Журналистика
Профиль:“Массакүләм мәгълүмат чаралары (милли журналистика)”

ЧЫГАРЫЛЫШ КВАЛИФИКАЦИЯ ЭШЕ

ИНТЕРВЬЮДА ПСИХОЛОГИК ХАЛӘТКӘ БӘЙЛЕ ТЕЛ-СТИЛЬ ЧАРАЛАРЫ
(“Ватаным Татарстан”газетасы мисалында)

Төгәлләнде	Читтән торып уку бүлегенең
“__”_________2012 ел	6 курс, 1352 төркем студенты
___________________	Рәхимова Р.Р.
Яклауга чыгарылды	Фәнни җитәкчесе:
“__”_________2012 ел	филология фәннәре кандидаты,
___________________	өлкән укытучы Сабирова Л.Р.
Яклауга әзер	Кафедра мөдире:
“__”________2012 ел	филология фәннәре докторы,
___________________	профессор Гарифуллин В.З.

Казан
2012

Белгечлек планы белән укучылар өчен титул бите үрнәге

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕНЕҢ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
“КАЗАН (ИДЕЛ БУЕ) ФЕДЕРАЛЬ УНИВЕРСИТЕТЫ” ЮГАРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ФЕДЕРАЛЬ ДӘҮЛӘТ АВТОНОМИЯЛЕ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ

ЖУРНАЛИСТИКА ҺӘМ СОЦИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТЫ
ТАТАР ЖУРНАЛИСТИКАСЫ КАФЕДРАСЫ

Белгечлек: 03060.65 (021400) “Журналистика”
Махсуслашу: “Массакүләм мәгълүмат чаралары (милли журналистика)”

КУРС ЭШЕ

ИНТЕРВЬЮ ЖАНРЫ – ҮЗЕНЧӘЛЕКЛЕ СӨЙЛӘМ КАТЕГОРИЯСЕ

Төгәлләнде	Читтән торып уку бүлегенең
“__”_________2012 ел	3 курс, 1392 төркем студенты
___________________	Хәйруллина А.А.
Яклауга чыгарылды	Фәнни җитәкчесе:
“__”_________2012 ел	филология фәннәре кандидаты,
___________________	өлкән укытучы Сабирова Л.Р.

Казан
2012

Бакалавриат планы белән укучылар өчен титул бите үрнәге

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕНЕҢ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
“КАЗАН (ИДЕЛ БУЕ) ФЕДЕРАЛЬ УНИВЕРСИТЕТЫ” ЮГАРЫ ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ФЕДЕРАЛЬ ДӘҮЛӘТ АВТОНОМИЯЛЕ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ

ЖУРНАЛИСТИКА ҺӘМ СОЦИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТЫ
ТАТАР ЖУРНАЛИСТИКАСЫ КАФЕДРАСЫ

Юнәлеш: 03060.62 Журналистика
Профиль:“Массакүләм мәгълүмат чаралары (милли журналистика)”

КУРС ЭШЕ

ИНТЕРВЬЮ ЖАНРЫ – ҮЗЕНЧӘЛЕКЛЕ СӨЙЛӘМ КАТЕГОРИЯСЕ

Төгәлләнде
“__”_________2011 ел
____

Читтән торып уку бүлегенең
3 курс, 1392 төркем студенты
Нуруллина Р.Р.

Яклауга чыгарылды
“__”_________2011 ел
____

Фәнни җитәкчесе:
филология фәннәре кандидаты,
өлкән укытучы Сабирова Л.Р.

Казан
2012

2нче кушымта
Эчтәлек үрнәге

ЭЧТӘЛЕК

КЕРЕШ...3

БЕРЕНЧЕ БҮЛЕК. ИНТЕРВЬЮДА СОРАУЛАР.................................6
1.1. Жанрлар системасында интервьюның урыны.....................................6
1.2. Интервьюда сорауларның төп функциясе..8
1.3. Интервьюда сорауларның классификациясе......................................12

ИКЕНЧЕ БҮЛЕК. СОРАУЛАРНЫ ӘЗЕРЛӘҮ ҮЗЕНЧӘЛЕГЕ 21
2.1. Интервьюда сорауларны бирү тактикасы..21
2.2. Сорау биргәндә проектив техника куллану алымы...........................25
2.3. Сорауларны әзерләгәндә әңгәмәдәшкә тәэсир итү үзенчәлеге........26

ЙОМГАК...31

ӘДӘБИЯТ...33

ЧЫГАНАКЛАР...36

КУШЫМТА 37

3нче кушымта
Фәнни җитәкче бәяләмәсе үрнәге

РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯСЕНЕҢ МӘГАРИФ ҺӘМ ФӘН МИНИСТРЛЫГЫ
“КАЗАН (ИДЕЛ БУЕ) ФЕДЕРАЛЬ УНИВЕРСИТЕТЫ” ЮГАРЫ
ПРОФЕССИОНАЛЬ БЕЛЕМ БИРҮ ФЕДЕРАЛЬ
ДӘҮЛӘТ АВТОНОМИЯЛЕ МӘГАРИФ УЧРЕЖДЕНИЕСЕ
ЖУРНАЛИСТИКА ҺӘМ СОЦИОЛОГИЯ ФАКУЛЬТЕТЫ
ТАТАР ЖУРНАЛИСТИКАСЫ КАФЕДРАСЫ

1 курс студенты Минневәлиеваның Алинәнең “Интервьюда сорауларның төп функциясе, аларны әзерләү үзенчәлеге” дигән эшенә фәнни җитәкче бәяләмәсе

Әлеге фәнни эш интервью жанры турындагы мәгълүматларны системага сала, соңгы елларда татар матбугатында басылып чыккан интервью текстларында нинди төр сорауларның өстенлек итүе ачыклана. Алинә үз алдына куйган бурычларны хәл итә алган. Ул интервью жанры турында мәгълүмат туплап, сорауларының төрләрен күзәтеп, аларның функциясен билгеләп, интервьюда сорауларны ничек әзерләргә кирәклеген өйрәнгән.

Минневәлиева материалны туплауга, теманы өйрәнүгә бик җитди килде. Курс эше искермәгән сылтамаларга бай. Укыганда кайбер орфографик хаталар очрады, алар Алина тарафыннан исәпкә алынды.

Хезмәт шактый граматолы язылган, чыганаклары күп, барлык тиешле таләпләргә җавап бирә, һәм югары бәя алырга лаеклы.

Фәнни җитәкче филология фәннәре
кандидаты, өлкән укытучы Л.Р. Сабирова
26.04.2011.

4нче кушымта
Рецензия үрнәге (читтән бәяләмә)

Көндезге бүлек студенты Лилия Вәлиәхмәтованың **“Хәзерге татар матбугатында укучыны җәлеп итү чаралары”** дигән чыгарылыш квалификация эшенә бәяләмә

Журналист эшчәнлегенең нәтиҗәле, тәэсирле булуы, сүз дә юк, бүген иң мөһим проблемаларның берсе булып кала бирә. Заманча мәгълүмати чараларның артуы һәм күптөрле булуы басма матбугат алдына зур бурычлар йөкли. Масса-күләм мәгълүмат чаралары бу нисбәттән нинди эшләр башкара? Моның өчен нинди чаралар кулланыла, бу хакта фәнни хезмәттә җентекләп аңлатыла.

Лилия Вәлиәхмәтова чыгарылыш квалификация эшендә нәтиҗәлелектән тәэсир итүгә һәм нәтиҗәлелекне арттыруда маркетинг коммуникацияләренең ролен өйрәнә. Беренче бүлектә журналистикада нәтиҗәлелеккә ирешүдә максат кую, функцияләр, журналист язмасының мәгълүматлылыгы хакында сүз бара. Икенче бүлектә исә хәзерге татар матбугатында “промоушн” хакында сүз алып барыла. Товар һәм хезмәт күрсәтү базарына карата кулланылган сүзнең мәгълүмат кырында урынын шулай ук үзенчәлекле билгеләнә фәнни хезмәттә. Бүген матбугат базарында үз товарыңны, ягъни басмаңны рекламалау, сату зур әһәмияткә ия, бу уңайдан республикада чыгып килүче татар матбугатының кайсы нинди эш башкарылганы җентекләп өйрәнелгән. Бу хакта кушымтада мисаллар үрнәк итеп бирелгән.

Фәнни хезмәт үзенең яңачалыгы белән кызыклы. Хезмәтнең эчтәлеге, төзелеше бар, теле төзек. Күпсанлы басма матбугат чараларындагы мисаллар аша өйрәнелгән, контент анализ ясалган. Теманың актуальлеген тикшерү объекты итеп алынган басмалардагы мисаллар ачык билгели. Проблеманың өйрәнелү дәрәҗәсе, чыгарылыш квалификация эшенең максаты, бурычлары анык булуы, гомумән, эчтәлекне баета.

Фәнни хезмәтне бәяләүче буларак укыганда кайбер орфографик хаталар күрсәтелде. Алар фәнни эшне башкаручы тарафыннан исәпкә алынды. Төгәлсезлекләр фәнни эшне бизәми, бигрәк тә бүлек исемнәренең берничә төрле вариантта күрсәтелү эшкә хилафлык китерергә мөмкин. Югарыда күрсәтелгән һәртөрле хата-кимчелекләр исәпкә алынгандыр дип уйлыйм.

Һәрхәлдә сөйләшү булды. Хезмәтнең фәнни тирәнлеге җитеп бетми дигән тәэсир калдырды. Әдәбият исемлегенең дә аз булуы шул хакта сөйли.

Гомумән алганда, Л.Вәлиәхмәтованың әлеге хезмәте югары бәягә лаек дип саныйм. Киләчәктә уңышлар теләп калам.

“Ватаным Татарстан” газетасы
журналисты, филология
фәннәре кандидаты Р.М.Галиева
14.05.11.

5нче кушымта
Рецензент үрнәге (эчке бәяләмә)

II курс (1392 төркем) студенты Галиуллина Ләйсәннең
“Журналистның иҗади йөзе” дип аталган курс эшенә
рецензия

Мин, Вәлиев Динар, Галиуллина Ләйсәннең “Журналистның иҗади йөзе” дип аталган курс эшен укып, өйрәнеп чыктым. Ләйсән журналистның иҗади йөзен “Ватаным Татарстан” газетасы журналисты Илсөяр Хәйруллина мисалында ачыклаган. Ул, гомумән, журналистның иҗади йөзе ничек формалаша, иҗат ничек туа, каләм иясе нинди методларга таянып эшләгәнен өйрәнгән, анализлаган.

Журналистның эшчәнлеген өйрәнер өчен Ләйсән Илсөяр Хәйруллина белән очрашкан. Аның иҗатына кагылышлы сораулар биргән. Алар “Иҗади йөз ничек формалаша” дигән бүлекчәдә урын алганнар. Шулай ук Ләйсән журналистның язмаларын анализлап чыккан. Илсөяр Хәйруллинага хас иҗат үзенчәлекләрен ачыклаган. Журналист башка каләм ияләреннән нәрсә белән аерылуын күрсәткән.

Ләйсән фәнни хезмәте барышында чын журналист нинди булырга тиеш дигән сорауга да җавап бирергә тырышкан. Аның фикеренчә, үрнәк алырдай журналист, көчле каләм иясе ул Илсөяр Хәйруллина.

Ләйсән курс эшендә куелган максатларга һәм бурычларга ирешкән дип уйлыйм. Аның курс эшендә Илсөяр Хәйруллинаның иҗади йөзе беренче тапкыр җентекләп бирелә. Шуңа да аны уңай бәягә тәкъдим итәм. Курс эше дәүләт стандартларына тулысынча туры килә.

7 декабрь, 2011 ел,
Динар Вәлиев.